

Atlas van Noordoost Fryslân

Publieksversie
4 september 2015

Grutsk! zijn wij op het eindrapport van de 'Atlas van Noordoost Fryslân'. Ruim een jaar zijn tal van bewoners, woningcorporaties, zorg- en onderwijsinstellingen, andere maatschappelijke organisaties en overheden met elkaar in gesprek geweest om te praten over voorzieningen in Noordoost Fryslân. De uitkomsten van deze gesprekken, eventuele keuzes voor de toekomst en mogelijke oplossingen vindt u terug in deze samenvatting van het rapport. Deze Atlas laat zien wat er op de bevolking af komt en dat gemeenten aan de lat staan voor de toegankelijkheid van hun voorzieningen.

In mei van dit jaar is onze regio door het Rijk aangewezen als krimpregio. Dat betekent dat we ook vanuit het Rijk kunnen rekenen op steun in de vorm van ondersteuning en geld. Wij spreken liever over leefbaarheid in plaats van over krimp. Demografische ontwikkelingen kunnen we niet tegenhouden maar we kunnen wel proberen de leefbaarheid te blijven stimuleren. Dat kan wanneer overheden en maatschappelijke partners de komende jaren samen verder optrekken om samen te werken aan een leefbare en toekomstbestendige regio.

Tijdens de gesprekken zijn mooie voorbeelden gepresenteerd van lokale initiatieven en vormen van samenwerking. Er gebeurt inmiddels al heel veel in de regio. Zo werken de acht Voortgezet Onderwijs-scholen in de regio met elkaar samen om, ondanks de daling van het aantal leerlingen, toch goed onderwijs te kunnen blijven bieden.

De overheden en maatschappelijke partners moeten de komende jaren samen verder optrekken om de opgaven die in kaart zijn gebracht, op te pakken want niets doen is geen optie! De gegevens uit de 'Atlas' kunnen daarbij door iedereen gebruikt worden. Alleen door samen te werken kan Noordoost Fryslân op de korte en lange termijn leefbaar worden gehouden.

NB: Deze publicatie geeft een impressie van een intensief proces van anderhalf jaar. Voor de degenen die dieper in de materie willen duiken, verwijzen we naar het volledige rapport 'Eindrapport Atlas van Noordoost Fryslân' dat is te vinden en te downloaden op www.dwaande.nl.

Johannes Kramer
Gedeputeerde Provincie Fryslân

Gerben Wiersma
Wethouder gemeente Dantumadiel

De regio in gesprek

Over betaalbare, bereikbare en goede voorzieningen in Noordoost Fryslân

'Elke gemeente moet beschikken over een zwembad waar zwemles wordt aangeboden,' 'Wat is een aanvaardbare afstand van huis naar een basisschool?' 'Bij welk leerlingenaantal zou een basisschool moeten sluiten?' 'Wat is een aanvaardbare afstand van huis naar een huisarts?' en 'Er moet vooral gebouwd worden voor starters.'

Het zijn vragen en stellingen waarover we als maatschappelijke organisaties en overheden in Noordoost Fryslân het afgelopen jaar met elkaar in gesprek zijn geweest onder de naam 'de Atlas van Noordoost Fryslân'. Vragen over de ontwikkeling van de bevolking in onze regio en de gevolgen daarvan voor allerlei voorzieningen op het gebied van wonen, onderwijs, sport, zorg en welzijn.

Meer ouderen en minder jongeren

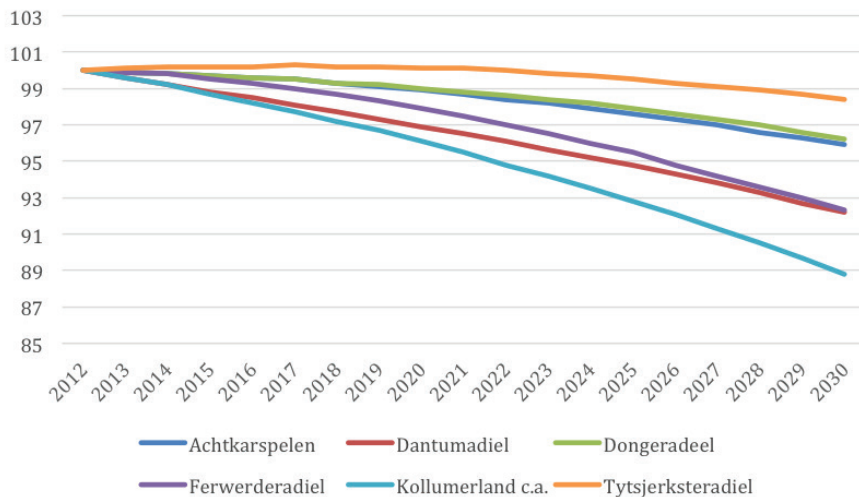
Noordoost Fryslân krijgt te maken met afname van de bevolking en verandering van de samenstelling van de bevolking: er komen meer ouderen en minder jongeren. Op termijn zal ook het aantal huishoudens dalen. Deze bevolkingsontwikkelingen én de economisch ongunstige situatie hebben

gevolgen voor bijvoorbeeld voorzieningen als sportclubs en scholen. Deze voorzieningen zijn belangrijk voor de leefbaarheid van een dorp of gebied. Voor de vitaliteit van de regio. Ze zijn echter steeds moeilijker in stand te houden.

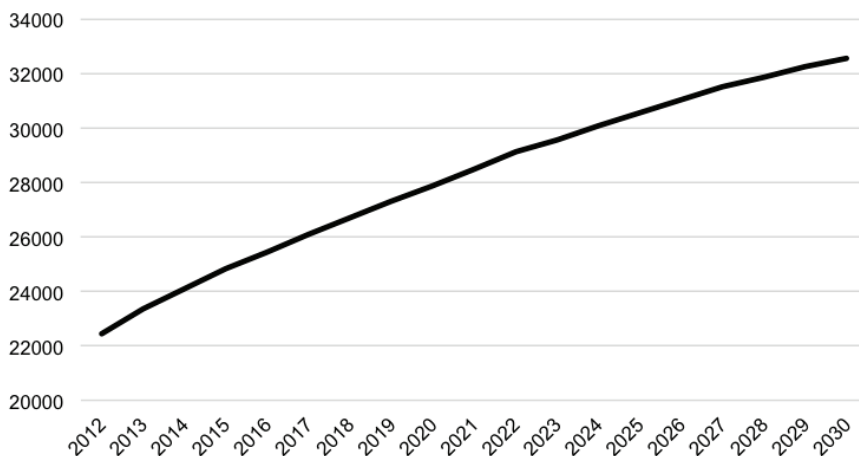
Om te voorkomen dat de leefbaarheid in de knel komt, is het belangrijk om voorzieningen goed op elkaar af te stemmen. Maar op welke manier kunnen we de noodzakelijke voorzieningen betaalbaar en bereikbaar houden voor de inwoners van de regio? Want wat we wel weten: als er niets wordt gedaan (dat wil zeggen, als er niets extra's wordt gedaan naast de plannen die er nu komen) zal vraag en aanbod van zorg-, sport-, woon- en onderwijsvoorzieningen in 2025 naar verwachting niet meer op elkaar aansluiten.

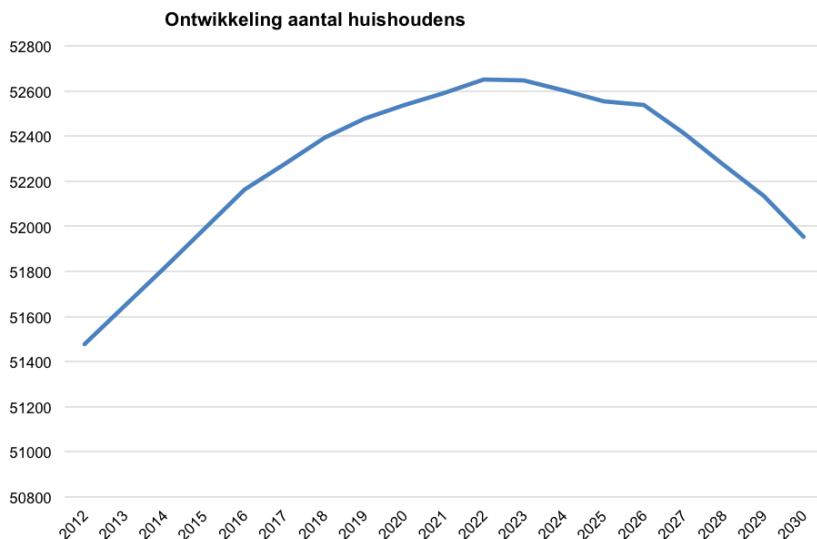
Bevolkingsprognose gemeenten Noordoost Fryslân 2012-2030 (2012=100)

Bron: Provinsje Fryslân, 2013

Ontwikkeling aantal 65+'ers

Themabijeenkomsten

In acht themabijeenkomsten met maatschappelijke organisaties is hierover gesproken. Aan de hand van stellingen en vragen in de vorm van: 'Stel dat, dan gebeurt er dit....' is via kaartmateriaal inzichtelijk gemaakt wat de consequenties zijn van bepaalde keuzes.

Daarbij waren drie criteria belangrijk:

1. bereikbaarheid
2. kwaliteit
3. financiën

Op basis van de bijeenkomsten zijn drie mogelijkheden voor de toekomst uitgewerkt. Deze 'ontwikkelingsrichtingen' zijn geen blauwdrukken, maar kunnen worden gebruikt als startpunt voor verdere uitwerking van plannen in de regio samen met de mienskip.

Interactieve bijeenkomsten:

Zorg en welzijn, wonen, sport
primair en voortgezet
onderwijs.

298

Deelnemers van maatschappelijke organisaties:

Dorpsraden, schoolbesturen, locatiedirecteuren, sportverenigingen, wethouders, woningcorporaties, zorgbestuurders, cliëntenorganisaties, GGD, welzijnsinstanties, huisartsen,

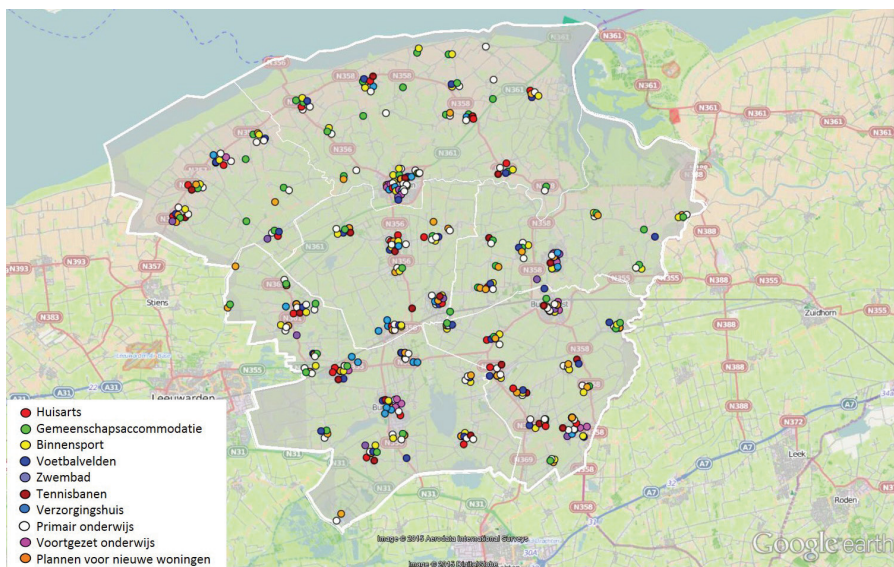
fysiotherapeuten en gemeenten.

273

Deelnemers online enquête over...

Zorg en welzijn, wonen, sport, primair en voortgezet onderwijs.

Een greep uit de diverse bijeenkomsten

Voorziening	Huidige situatie
Basisschool	99
Voortgezet onderwijs	19
Binnensportaccomodatie	59
Voetbalaccomodatie	40
Tennisaccomodatie	24
Zwembad	11
Welzijnsaccomodatie	57
Huisarts	64
Zorgcentrum	24
Plannen voor nieuwe woningen	113

In de huidige situatie is de maximale afstand tot een basisschool 4,2 kilometer (hemelsbreed), tot een buurthuis (welzijn) 4,6 kilometer, tot een huisarts 6,3 kilometer en tot een gymzaal of sporthal 5 kilometer.

Voortgezet onderwijs

Op 17 juni 2014 vond in het stadhuis van Dokkum de interactieve sessie over het voortgezet onderwijs plaats. Vertegenwoordigers uit de gemeenten, uit het voortgezet onderwijs (locatiedirecteuren, schoolbesturen, medezeggenschapsraden) en gemeenteraden spraken met elkaar over de toekomst van het voortgezet onderwijs.

De bijeenkomst vond plaats een krappe maand na de brief van staatssecretaris Dekker over de uitwerking van maatregelen rond leerlingendaling in het primair en

voortgezet onderwijs. De regionale dialoog over de toekomst van het onderwijs die deze avond plaatsvond was daarom des te meer actueel en relevant. Vertegenwoordigers uit de regio hadden graag gezien dat de brief regio's meer ruimte biedt om te experimenteren met samenwerkingsmogelijkheden, omdat de regelgeving nu vaak als belemmering wordt ervaren.

De schoolbestuurders zoeken nu al de samenwerking met elkaar en benadrukken de noodzaak tot samenwerking en innovatie: 'Ik zou niet weten hoe het anders moet, je hebt geen andere keus dan te zoeken

naar nieuwe vormen van samenwerking.” Kwaliteit is de kernwaarde voor onderwijs in de toekomst: 86% van de aanwezigen sprak zich uit voor samenwerken of fuseren met andere scholen om kwaliteit te kunnen blijven garanderen.

“De praktijk is dat alle vo-scholen zorg en techniek aanbieden, omdat er veel zorg en techniek op de arbeidsmarkt is. Op die terreinen vindt dus ook innovatie plaats in het onderwijsaanbod en dat gebeurt weinig bij opleidingen waar minder vraag naar is op de arbeidsmarkt.”

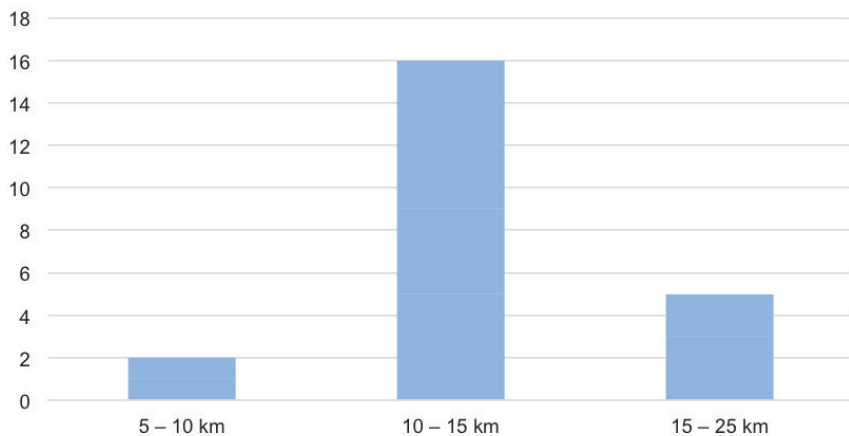
De bestuurders weten wat ze belangrijk vinden, waar ze naartoe willen werken en hoe ze daar op regionaal niveau invulling aan willen geven: toegankelijk en toekomstbestendig onderwijs.

Naast leerlingendalingen spelen ook andere problemen, zoals een gebrek aan aansluiting van het voortgezet onderwijs met vervolgopleidingen (mbo, hbo en wo) en de regionale arbeidsmarkt. Vooral de doorstroom van vmbo naar mbo laat nog te wensen over. Contact met de vervolgopleidingen en de arbeidsmarkt vindt men daarom belangrijk. Samenwerking en innovatie bij voorbereiding en uitvoering van aanpassingen in het onderwijsaanbod moeten een centrale rol spelen, nu en in de toekomst.

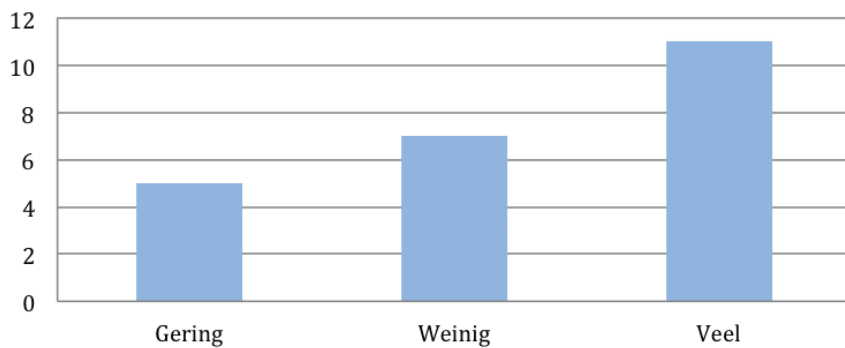
De opgestelde denkrichtingen sluiten volgens de schoolbestuurders goed aan bij de opgestelde Houtskoolschets RPO Noordoost Fryslân (Partoer, juni 2013).

“We praten al 20 jaar met HBO en WO, maar we zien geen verbetering in de doorstroom, die is nog steeds slecht.”

Wat is een aanvaardbare afstand tot een VO-school?

In hoeverre kan 'afstandsonderwijs' een bijdrage leveren aan het in stand houden van onderwijsvoorzieningen?

Primair Onderwijs

Voor het onderwerp primair onderwijs zijn twee bijeenkomsten gehouden voor schoolbesturen, medezeggenschapsraden, gemeenteraadsleden, docenten, gemeentebtenaren en andere geïnteresseerden.

“Je hebt 60 leerlingen per leerjaar nodig voor een gezonder exploitatie, dus dat correspondeert met twee à drie klassen”

Eind juni en half november 2014 bogen deze vertegenwoordigers zich over de vraag hoe het primair onderwijs in de regio ook in de toekomst vorm kan krijgen. De eerste bijeenkomst was gericht op bewustwording en het ophalen van normen, waarden en criteria die in de regio leven. Tijdens de tweede bijeenkomst is gekeken naar kansen voor de toekomst: aanwezigen dachten na over slimme oplossingen om met de opgave waar de regio voor staat, om te gaan.

In de eerste interactieve bijeenkomst over dit onderwerp stonden de denkrichtingen voor de toekomst centraal. Aanwezigen gaven via stemtablets hun antwoorden op vragen die normen, waarden en criteria voor de toekomst van het primair onderwijs naar boven moesten halen. De tweede bijeenkomst ging met deze resultaten de diepte in door discussie te voeren over kansen in de regio en door het uitwerken van een drietal business cases. In groepjes werd nagedacht over innovatieve concepten, bestuurlijke samenwerking en het aanhaken van andere voorzieningen bij het primair onderwijs. Steeds stond een afweging tussen bereikbaarheid, kwaliteit en bedrijfsvoering centraal.

Primair onderwijs Noordoost Fryslân, huidige situatie
99 scholen met 12.010 leerlingen
Gemiddelde schoolgrootte: 120 leerlingen
Leerlingendichtheid: 14 leerlingen per km ²
Leerlingendaling: 12% tussen 2010 en 2025

“In het debat dat wij voeren met andere scholen zijn zowel behoud van denominatie als kwaliteit van onderwijs kernbegrippen.”

“6 kilometer is best te fietsen!”

Sport

Op 2 juli 2014 liep het gemeentehuis in Buitenpost vol met vertegenwoordigers van sportverenigingen en gemeenten om zich te buigen over de toekomst van sportvoorzieningen in de regio. Met 34 aanwezigen werd de dialoog aangegaan over onder andere exploitatie, vrijwilligers, sportdeelname en mienskip.

- Situatie 2013: 11 zwembaden (5 openlucht, 1 combi)
- Deelname 2013: 743 KNZB leden in Noordoost-Fryslân (1% van de bevolking)

- Richtlijn efficiënt gebruik: 300 bezoekers per m² buitenbad
- Geschatte overcapaciteit 2025: ca. 800 m² wateroppervlak binnenbd

Tijdens de avond bleek dat men zich goed bewust is van de demografische veranderingen. Dat vraagt om een herziening van het aanbod en waar mogelijk moet beter aangesloten worden op de vraag. Sportdorpen zouden daarbij mogelijk een rol kunnen spelen. Er is stevig gediscussieerd over de ‘houdbaarheid’ van accommodaties als we te maken krijgen met een dalend aantal leden. Met name in de kleinere dorpen.

De afweging die gemaakt moet worden tussen bereikbaarheid, leefbaarheid, kwaliteit en exploitatie is geen gemakkelijke. Dit vraagt om bereidheid van partijen om samen te werken. Uit de reacties tijdens de bijeenkomst bleek dat de bereidheid daartoe in de regio zeker aanwezig is.

Ook kan een (grotere) rol van de gemeenschap, de mienskip, bijdragen aan het behoud en de ontwikkeling van het sportaanbod, nu en in de toekomst. Dat vraagt inzet van vrijwilligers. Zijn die er genoeg? Daarover is wel enige zorg.

“Verenigingen die de handen ineen slaan om accommodaties beter met elkaar te benutten kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de leefbaarheid.”

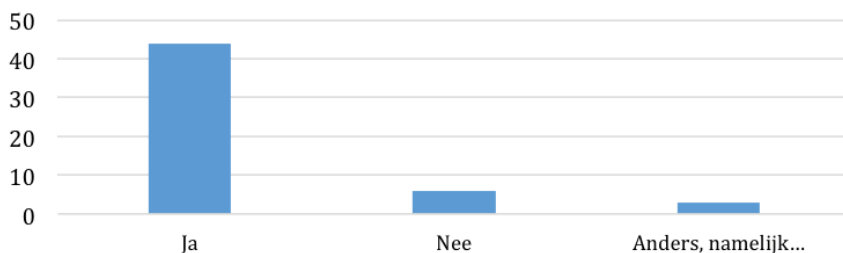
“De kleine taken worden wel gedaan, maar er is een tekort aan mensen die grote taken op zich willen nemen.”

In januari 2015 kreeg deze bijeenkomst een vervolg in Burgum, waar de aanwezigen

werden gevraagd actief mee te denken over kansen voor de toekomst. Men was het over het algemeen eens dat clusteren van voorzieningen en samenwerking tussen verenigingen, dan wel fuseren nodig is om voorzieningen op peil te houden. Na een aantal aansprekende voorbeelden uit de regio, zijn de aanwezigen groepsgewijs aan de slag gegaan met de thema's samenwerking, exploitatie door burgers / vrijwilligers en sportdorpen. Dit leverde een aantal tips op:

- Vrijwilligers: persoonlijk vragen! Aansluiten bij datgene waar men goed in is.

Is er een tekort aan vrijwilligers voor sportverenigingen in de regio te verwachten?

- Samenwerking: het is beter om uit rijkdom de samenwerking te zoeken dan uit armoede. Voorwaarde is: de verenigingen en partners moeten dezelfde ambitie en doelstellingen hebben.
- Sportdorpen: overleg met alle verenigingen, gezondheidszorg, welzijnswerk en gemeente; ken elkaar!; dichtbij jezelf én je omgeving blijven.

Afbeelding: Bestuurders van sportverenigingen in gesprek over de sportvoorzieningen, januari 2015, Streekhûs te Burgum.

Zorg en Welzijn

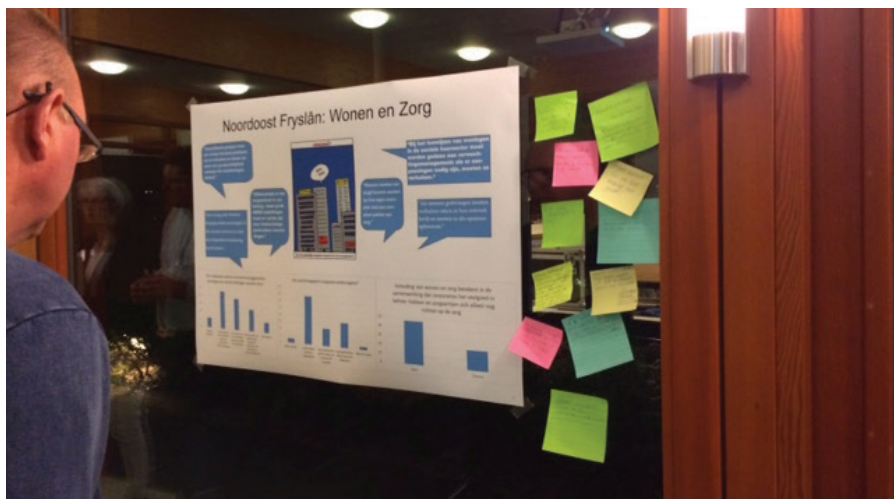
In september 2014 kwamen meer dan 70 vertegenwoordigers van diverse zorg- en welzijnspartijen bijeen. De bijeenkomst had een sterk interactief karakter en haalde

de meningen van de aanwezigen over onderwerpen als gebiedsteams, rol van welzijn en langdurige zorg naar boven.

In een tweede bijeenkomst, in november

2014, werd de diepte ingegaan door de dilemma's waar de regio in de toekomst voor komt te staan centraal te stellen. Met behulp van posters, die stemresultaten, uitspraken en kaarten van de eerste bijeenkomst toonden, werd hier aandacht aan besteed. Ook kwamen verschillende sleutelfiguren uit de regio aan het woord om hun toekomstvisie voor de regio in een korte pitch neer te zetten.

“Verschillende functies bij elkaar in een gezondheidscentrum maakt het aanbod van zorg compleet.”

Er is veel in beweging op het gebied van de zorg. Een belangrijke ontwikkeling is de extramuralisering (d.w.z. steeds meer cliënten ontvangen zorg buiten een instelling,

veelal in eigen woonsituatie), ouderen zullen langer thuis wonen en door de vergrijzing zullen dat er steeds meer worden.

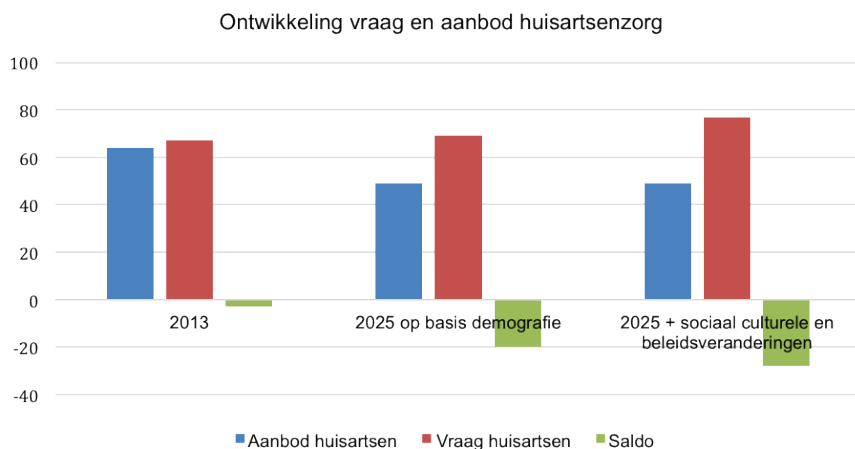
“Kleinschalige zorgaccommodaties worden afgestoen omdat deze te duur zijn om te exploiteren.”

Een groot deel van de deelnemers (57%) ziet kleinschaligheid als ideaal toekomstbeeld voor langdurige zorg in de toekomst, met name omdat ouderen dan in hun eigen omgeving kunnen blijven wonen, met behoud van hun sociale vangnet. Toch werden ook hier kanttekeningen bij geplaatst als het gaat om de betaalbaarheid en efficiën-

cy van de zorgverlening bijvoorbeeld. De arbeidsmarkt in het werkveld leidt tot de nodige onzekerheden.

Bereikbaarheid van huisartsen vindt men belangrijk, maar is dat nog mogelijk in de toekomst? Een probleem is de vergrijzing van het huisartsenbestand: een onderzoek naar 11 Friese gemeenten (waarvan 4 in de regio) geeft aan dat als er niets verandert, er in 2028 in die gemeenten 50% te weinig huisartsen zijn.

Op verschillende manieren krijgt samenwer-

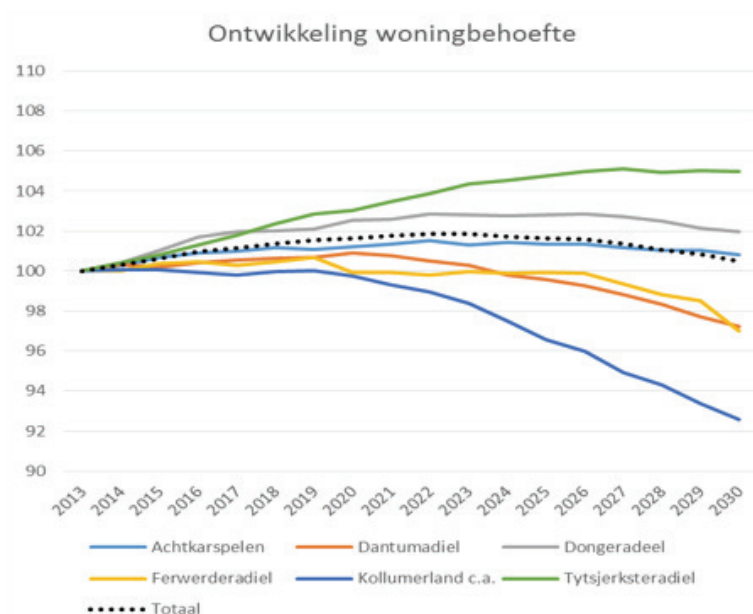

king al vorm in de regio en werken zorg- en welzijnsaanbieders toe naar integrale zorg. Uit de stemresultaten blijkt dat in de regio samenwerking, tussen onder andere zorg en welzijn, een goede manier wordt gevonden om goed op de vraag van inwoners in te springen.

“Samenwerking heeft ontschotting nodig op alle domeinen.”

Wonen

Op 29 oktober 2014 kwamen ruim 40 vertegenwoordigers uit de woon-, zorg- en bouwsector, uit dorpen, gemeenten en provincie bij elkaar voor de bijeenkomst over het thema wonen. Ontgroening, vergrijzing en een dalend bevolkingsaantal hebben alle invloed op nieuwbouw, de bestaande woningvoorraad, de combinatie van wonen en zorg en de leefbaarheid van de regio.

Tijdens de bijeenkomst werd in kaartbeelden voorgelegd wat de gevolgen van al deze ontwikkelingen zouden kunnen zijn en hoe de regio daar op een goede manier mee om kan gaan. Door diverse ontwikkelingen op de woningmarkt sluiten vraag en aanbod van woningen in de toekomst niet meer op elkaar aan.

“De populariteit van kleine dorpen wordt overschat. In kleine dorpen wil men graag bouwen voor starters. Ervaring leert echter dan dat geen succes is”

De vergrijzing leidt tot een toenemende vraag naar levensloopgeschikte woningen die voor ouderen aantrekkelijk zijn (veelal bij voorzieningen) in zowel de huur- als koopsector. En door de extramuralisering in de zorg is er op de kortere termijn veel minder vraag naar wonen in verzorgings- of verpleeghuizen (intramuraal) en meer vraag naar levensloopgeschikte woningen. Op de langere termijn zal er door de vergrijzing weer een grotere behoefte zijn aan

intramuraal wonen. Een belangrijke vraag is dan ook voor welke doelgroepen gebouwd moet worden.

Bereikbaarheid van (zorg)voorzieningen is belangrijk: ongeveer 60% van de aanwezigen is het eens met de stelling dat wonen met zorg in elk dorp mogelijk moet zijn, ook in kleine kernen.

Bij de kwaliteit van de woningvoorraad gaat het om de kwalitatieve vraag: voor welke doelgroepen zijn er woningen en worden er woningen gebouwd? Hoe staat het met de mogelijkheden die ouderen hebben in de eigen (huur- of koop)woning?

“Renovatie en levensloopgeschikt maken moet je altijd doen, want uiteindelijk leidt dit tot lagere woonlasten”

Wat vindt men van coöperatieve verenigingen van bewoners die sociale huurwo-

ningen verhuren? De meningen hierover bleken verdeeld.

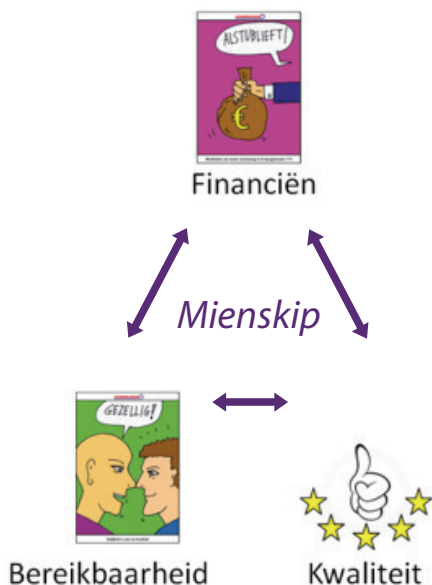
Vanwege de dalende woningbehoefte in de toekomst, ligt er op termijn een sloopopgave. Hoe moeten de kosten hiervan worden verdeeld? Een toeslag op de grondkosten voor nieuwbouw zou niet terecht zijn volgens enkele aanwezigen, omdat de kopers van de nieuwbouw dan betalen voor de sloop van woningen van anderen. Een belangrijk probleem vormt de waardedaling en de financiële gevolgen van de sloop. Het eigen vermogen van de eigenaren gaat naar

beneden, omdat de gesloopte woningen geen (verkoop)waarde meer hebben.

Conclusies bijeenkomsten

Uit al deze bijeenkomsten is veel informatie naar voren gekomen over de verschillende thema's, wat er daarbij speelt in de regio en wat normen, waarden en criteria zijn van de mensen die er dagelijks mee te maken hebben.

Voor ieder dorp, gemeente en voorziening zal het ideaalplaatje zijn dat er kwalitatief goede voorzieningen, betaalbaar, dichtbij huis kunnen worden aangeboden. In dunbevolkte gebieden is het, zeker als er sprake is van een sterke ontgroening en vergrijzing, niet altijd mogelijk om aan dit ideaalplaatje te voldoen. De vraag is daarom wat het belangrijkste uitgangspunt zou moeten zijn als er wordt gekeken naar de toekomst van de voorzieningen in Noordoost Fryslân. Moeten voorzieningen vooral goed bereikbaar zijn? Of vooral betaalbaar? Of maakt het niet uit hoe ver weg een voorziening is, zolang deze maar goede kwaliteit aanbiedt?

Wat is mogelijk in Noordoost Fryslân?

Op basis van de bijeenkomsten zijn er drie denkrichtingen voor het spreiden van voorzieningen in deze regio uitgewerkt:

1. Maximale spreiding van voorzieningen
2. Clustering in centrumkernen
3. Clustering naar functie

Maximale spreiding van voorzieningen

De denkrichting 'maximale spreiding' blijft het dichtste bij de uitkomsten van de bijeenkomsten. Voor vrijwel elk thema geldt dat in deze denkrichting het minimale gedaan wordt om voorzieningen toekomstbestendig te maken. Voor huisartsen, zwembaden en voortgezet onderwijs zou het aantal voorzieningen gelijk blijven, maar het aantal plekken waar voetbal, primair onderwijs en binnensport wordt aangeboden

zal vrij stevig afnemen als deze denkrichting wordt gevolgd. Dit geldt ook voor gemeenschapsaccommodaties. Deze accommodaties zouden wellicht voort kunnen bestaan in eigendom van de mienskip (en vaak is dat al het geval). Maximale spreiding van voorzieningen zal betekenen: goed bereikbare voorzieningen die echter relatief duur zijn en waar gemiddeld de kwaliteit niet optimaal is.

Clustering in centrumkernen

Bij 'clustering in centrumkernen' wordt een eerste stap richting een regiemodel gezet met een concentratie van de meeste voorzieningen in de grootste kernen. Deze kernen bieden financieel en kwalitatief robuuste voorzieningen voor het dorp en omgeving.

Hierbij gaat het om het zoveel mogelijk concentreren van voorzieningen in de grotere centrumkernen. Het betekent dat voor vrijwel elke voorziening het aantal locaties waar deze wordt aangeboden, zal afnemen. Huisartsen concentreren zich in gezondheidscentra en de sportaccommodaties

worden opgeschaald en er wordt gestreefd naar een zo goed mogelijke bezetting van deze grote locaties. Deze mogelijkheid heeft serieuze gevolgen voor de afstand tot voorzieningen, waardoor de bereikbaarheid onder druk komt te staan. Financieel gezien is het een gunstige ontwikkelingsrichting. Door de clustering zijn de voorzieningen naar verwachting toekomstbestendig en kan er een goede kwaliteit geboden worden.

Clustering naar functie

De denkrichting 'clusteren naar functie' laat zien wat de mogelijkheden en consequenties zouden zijn wanneer in 52 kernen een gespecialiseerd voorzieningenaanbod in stand wordt gehouden en het op dat terrein een functie voor de regio zal gaan vervullen. Er is hierbij vanuit gegaan dat aan elkaar gerelateerde functies elkaar versterken. Voorzieningen worden geconcentreerd op plekken waar elkaar versterkende voorzieningen goed samen kunnen komen. Dat betekent bijvoorbeeld dat wanneer in dorp A een voetbal-, tennis-, zwem- en binnensportaccommodatie is en in een nabijgelegen dorp B bijvoorbeeld alleen een kleine,

der goed bezette voetbalaccommodatie, de voetbalaccommodatie naar dorp A komt, vanwege de logische combinatie met andere sportaccommodaties.

Het gaat hierbij om kwalitatief uitstekende voorzieningen: deze zijn groot genoeg om toekomstbestendig te zijn en zoeken slimme combinaties zodat van elkaars kracht geprofiteerd kan worden. De bereikbaarheid laat echter te wensen over, terwijl financieel gezien deze mogelijkheid gunstig is te noemen.

Afweging tussen financiën, kwaliteit en bereikbaarheid

Hoofdconclusie van de drie denkrichtingen is dat de afweging tussen kwaliteit, bereikbaarheid en financiën (bedrijfsvoering) hoe dan ook een rol speelt. Per ontwikkelingsrichting pakt deze ‘driehoek’ anders uit.

	Maximale spreiding	Clustering op functie	Clustering in centrumkernen
Financiën	-	+	++
Kwaliteit	-	++	+
Bereikbaarheid	++	-	--

Hoe nu verder?

Nu er verschillende mogelijkheden in beeld zijn gebracht voor het spreiden van voorzieningen in deze regio, is het de uitdaging om te komen van onderzoek en praten naar beleid en vervolgens uitvoering! Voor de nieuwe samenwerkingsAgenda Netwerk Noordoost II (ANNO II 2016-2020) is voor het thema Demografie de volgende doelstelling geformuleerd: "Kwalitatief goede, toekomstbestendige en bereikbare voorzieningen en mienskipssin. De inwoners zijn in staat hun leven zo zelfstandig mogelijk vorm te geven".

In de bijeenkomsten zijn mooie voorbeelden gepresenteerd van lokale initiatieven en vormen van samenwerking. De overheden en maatschappelijke partners moeten de komende jaren samen verder optrekken om de opgaven die in kaart zijn gebracht, te gaan oppakken. De gegevens uit de 'Atlas' kunnen daarbij gebruikt worden. Alleen door samen te werken kan Noordoost Fryslân op de korte en lange termijn leefbaar worden gehouden.

Network **Noordoost**

is dwaande

Streekhûs Noardeast Fryslân

Florynwei 3C

9251 MP Burgum

0511-548 580

E-mail: noordoost@fryslan.frl

Twitter: @NetwerkNO #Dwaande

www.dwaande.nl/werken-en-ondernemen